

1 PONADNARODOWA STRATEGIA

Zadaniem ponadnarodowej strategii jest dostarczenie wskazówek na temat technicznych, organizacyjnych oraz finansowych aspektów zarządzania publicznymi parkami historycznymi, określając jednocześnie głównych graczy, którzy są i w przyszłości będą zaangażowani w projekty związane z rewitalizacją tych miejsc.

8 LOKALNYCH PLANÓW DZIAŁANIA

Lokalne plany działania opracowane dla wybranych miejsc historycznych zawierają informacje na temat waloryzacji niezbędnych środków finansowych, priorytetowych obszarów działania, potrzeby rewitalizacji parków historycznych oraz zaleceń dotyczących zrównoważonego rozwoju po zakończeniu projektu.

12 NARZĘDZI

Narzędzia i wytyczne stworzone w celu wspierania procesów osiągania porozumienia między sektorem prywatnym a publicznym w odniesieniu do realizowania działań na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego. Pomogą podnieść poziom wiedzy o naszej historii oraz będą użyteczne przy wykorzystywaniu parków historycznych jako dziedzictwa kulturowego w celu lokalnego i regionalnego rozwoju.

8 DZIAŁAŃ PILOTAŻOWYCH

Działania pilotażowe posłużą sprawdzeniu przydatności stworzonych narzędzi. W celu zwiększenia dostępności ogółu do mniejszych parków przedstawione zostaną także przypadki ich rewitalizacji. Uwzględnią one historyczny i współczesny punkt widzenia.

HISTORYCZNE PARKI DWORSKIE

HISTORYCZNE PARKI DWORSKIE
2020

Tekst Julijana Šumič, Antonio Kovačević i partnerzy projektu
Projekt graficzny Julijana Šumič
Zdjęcia umieszczone dzięki uprzejmości partnerów projektu

ISBN 978-83-955385-4-4

Więcej informacji na temat projektu:
www.interreg-central.eu/Content.Node/HICAPS.html

1

CHORWACJA

Pilotaż 1: Park historyczny Bedekovčina

Pilotaż 2: Park historyczny Varaždin

2

WŁOCHY

Pilotaż 1: Park historyczny Villa Ghigi

Pilotaż 2: Park historyczny Ferrara

3

POLSKA

Pilotaż 1: Park historyczny Wieniec

Pilotaż 2: Park historyczny Łańcut

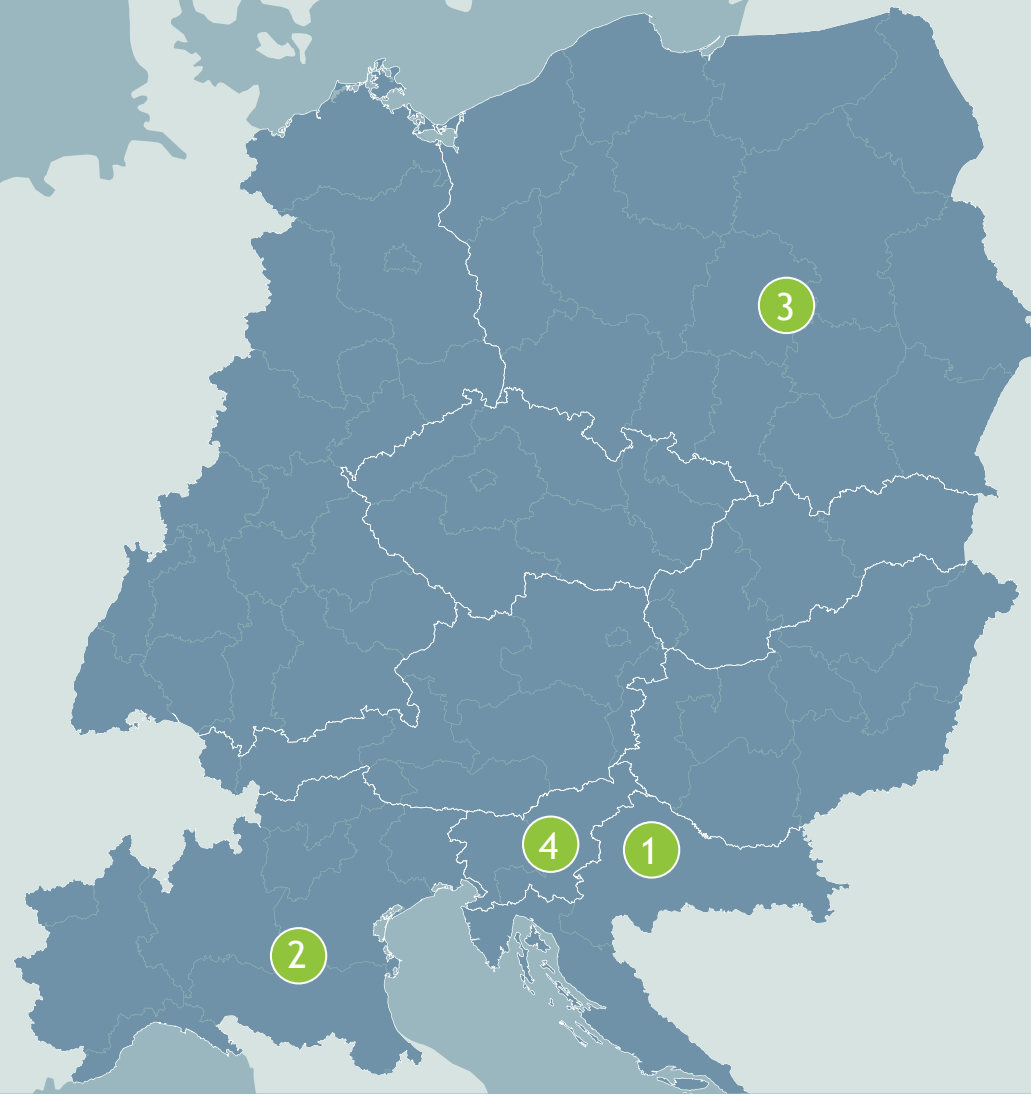

4

SŁOWENIA

Pilotaż 1: Park historyczny Turnišče

Pilotaż 2: Park historyczny Velenje

HISTORYCZNE PARKI DWORSKIE

Zdjęcie 1: Park historyczny Turnišče, Słowenia

SPIS TREŚCI

- 4 | Wstęp
- 6 | Historyczne parki dworskie
- 8 | Rola ogrodów
- 10 | Rozwój parków
- 12 | Rozwój ogrodów na przestrzeni dziejów
- 16 | Obszary pilotażowe
- 16 | Obszar pilotażowy numer 1: Park historyczny w Bedekovčinie, Chorwacja
- 18 | Obszar pilotażowy numer 2: Park historyczny w Varaždinie, Chorwacja
- 20 | Obszar pilotażowy numer 1: Park historyczny w Ferrarze, Włochy
- 22 | Obszar pilotażowy numer 2: Park historyczny Villa Ghigi, Włochy
- 24 | Obszar pilotażowy numer 1: Park historyczny w Wieńcu, Polska
- 26 | Obszar pilotażowy numer 2: Park historyczny w Łańcucie, Polska
- 28 | Obszar pilotażowy numer 1: Park historyczny Turnišče, Słowenia
- 30 | Obszar pilotażowy numer 2: Park historyczny w Velenje, Słowenia
- 32 | Tereny zielone w przestrzeni miejskiej
- 34 | Typowe gatunki drzew występujące w wybranych lokalizacjach
- 40 | Podsumowanie
- 42 | Summary
- 46 | HICAPS tools
- 50 | Źródła i literatura
- 50 | Źródła fotografii

WSTĘP

Szanowny Czytelniku,

cieszymy się, że możemy przedstawić Ci publikację, która jest wynikiem naszej intensywnej pracy w ramach projektu dotyczącego Historycznych Parków Dworskich (2017-2020), finansowanego ze środków programu Interreg Central Europe.

Pomysł projektu narodził się w Velenje, w Słowenii, i jest reakcją na niski poziom uregulowania i zarządzania naturalnymi terenami krajobrazowymi. Nawet jeśli uznamy, iż część zasobów finansowych na inwestycje i utrzymanie historycznych budynków będących własnością publiczną może, w małym stopniu, nadal być pozyskiwana lub ujmowana w budżetach urzędów miejskich, działających z mniejszym lub większym skutkiem w charakterze odpowiedzialnych właścicieli (w ramach swoich możliwości), to nie można tego samego powiedzieć o funduszach na krajobrazowe tereny kulturowe znajdujące się w pobliżu takich budynków. Dlaczego? Przyczyna tkwi w tym, że instytucje oraz my jako obywatele nie jesteśmy świadomi historycznego znaczenia parków i ogrodów. Gdybyśmy umieli je właściwie „interpretować”, mogłyby nam wiele powiedzieć o klimacie społecznym, stylu życia oraz estetyce określonej epoki. To samo odnosi się do otaczających nas drzew, które w wielu przypadkach przez lata wzrostu stały się wyjątkowymi okazami, wartymi ochrony na rzecz przyszłych pokoleń.

To właśnie takie intencje połączyły nas, 10 partnerów z 4 krajów Europy Środkowej, w staraniach mających na celu uświadomienie ludziom znaczenia obszarów parków historycznych, a tym samym przyczynienie się do wprowadzenia pozytywnych zmian w zarządzaniu kulturowymi terenami krajobrazowymi, które znajdują się przy historycznych budynkach.

Dokonywanie zmian staje się łatwiejsze, ponieważ coraz więcej osób uświadamia sobie znaczenie zachowania historycznych terenów krajobrazowych. Ten projekt umożliwi nam stworzenie i oddanie do nieodpłatnego użytkowania narzędzi oraz zdobytej wiedzy. Będą one przydatne dla różnych instytucji, osób podejmujących decyzje oraz entuzjastów, którzy chcą wprowadzić w takich miejscach zmiany.

Część rzeczonoego kapitału intelektualnego została zebrana i wydana w postaci publikacji, którą teraz czytasz. Z Twoją pomocą chcemy dokonać zmian w czasie i przestrzeni. W jaki sposób? Odwiedź jeden z parków, które zostały zrewitalizowane w ramach tego projektu. Tam będziesz mógł dobrze spędzić czas wolny i rozkoszować się przyjemnościami, jakie Matka Natura ma do zaoferowania. Zachęcamy także do podzielenia się nowymi doświadczeniami i informacjami z przyjaciółmi, znajomymi oraz kolegami.

Z wyrazami szacunku
partnerzy projektu HICAPS

Zdjęcie 2: Park miejski - Murska Sobota, Słowenia

HISTORYCZNE PARKI DWORSKIE

Marty Rubin napisał, że „parki i place zabaw są duszą miasta”. Trudno się nie zgodzić z tym stwierdzeniem. Kiedyś parki służyły nie tylko do demonstracji siły politycznej lub ekonomicznej państwa czy miasta, ale także jako miejsce spotkań tamtejszych obywateli. W całej Europie te zielone oazy zapewniały spokój, ciszę, możliwość medytacji oraz ucieczkę od ruchliwych ulic większości obszarów miejskich. Można by oczekiwać, iż ze względu na szybkie i wciąż przyspieszające tempo urbanizacji przestrzeni w dzisiejszych czasach potrzeba wygospodarowania takiego kawałka zieleni będzie gwałtownie rosła. **Potrzeba jest widoczna.**

Konkretne próby nawiązania do tej potrzeby należą do rzadkości. Stan parków, częściowo ze względu na brak zasobów (włączając w to wspólną politykę, know-how, środki), gwałtownie się pogarsza. W ramach projektu HICAPS chcemy ten proces zatrzymać i dzięki temu uratować dusze naszych miast oraz zachować istotną część bogatego i różnorodnego dziedzictwa kulturowego Europy Środkowej. W tym celu zebraliśmy **10 partnerów z 4 państw Europy Środkowej:** Chorwacji (Stowarzyszenie „Petit Philosophy”, Miasto Varaždin, Urząd Miasta w Bedekovčinie), Włoch (Urząd Miasta w Ferrarze, Fundacja Villa Ghigi - Bolonia), Polski (Województwo Kujawsko-Pomorskie, Rzeszowska Regionalna Agencja Rozwoju S.A.) oraz Słowenii (Urząd Miasta Velenje, Centrum Badań Naukowych Bistra Ptuj, Wydział Architektury Uniwersytetu w Ljubljanie). Nasz projekt został objęty patronatem programu **dofinansowania UE - Interreg CE**, promującego działania na rzecz poprawy zarządzania środowiskiem na obszarach miejskich oraz skuteczne wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego jako źródła lokalnego i regionalnego rozwoju. Realizacja naszego projektu: **HICAPS - Historical Castle Parks** rozpoczęła się w czerwcu 2017 roku. W terminie do maja 2020 roku projekt zakłada stworzenie 8 różnych koncepcji **rewitalizacji w odniesieniu do 8 różnych parków zamkowych**. Dzięki stworzeniu rozmaitych interaktywnych materiałów oraz narzędzi wzbogacimy

przestrzenie parkowe i zamienimy je w miejsca, w których będzie można miło spędzać czas, spotykać się, nawiązywać kontakty, uczyć się i bawić. Krótko mówiąc, **chcemy odnowić przestrzeń, aby odnowić społeczność!** Oto nasze wyzwanie. Wspólne cele zostały wyznaczone. Zadanie, które stoi przed nami, można podsumować, używając naszego motto: „Zaplanujmy. Zasadźmy. Zachowajmy!”. Motto projektu HICAPS można przedstawić, opierając się na trzech stworzonych przez nas tematycznych pakietach roboczych. W **pierwszym pakiecie roboczym** zebraliśmy przykłady dobrych praktyk z różnych krajów. Te dobre praktyki wraz z technicznymi, organizacyjnymi i finansowymi aspektami zarządzania obszarami kulturowymi (uzupełnione odpowiednią analizą narodowego ustawodawstwa oraz lokalnych przepisów prawnych) zostały zebrane w **ponadnarodowej strategii oceny dziedzictwa kulturowego oraz potencjału parków historycznych**. Tworząc tę strategię, oddajemy innym do dyspozycji skuteczne narzędzie, które mogą wykorzystać władze na szczeblu lokalnym i regionalnym w procesach planowania i inwestowania w parki. Ponadto, realizując nasz nadrzędny cel, czyli rewitalizację 8 parków zamkowych, stworzyliśmy **8 lokalnych planów działania**, mających na celu wspieranie dziedzictwa kulturowego oraz potencjału parków historycznych dla naszych miast partnerskich. Dzięki opracowaniu i dostosowaniu tych konkretnych planów działania dalej rozwijamy i rewitalizujemy nasze dziedzictwo historyczne, dbając przy tym o zrównoważony wzrost ekonomiczny oraz wzmocnienie możliwości działań sektora prywatnego i publicznego w celu wykorzystania dziedzictwa kulturowego i związanych z nim zasobów.

W drugim pakiecie roboczym stworzonym w ramach projektu HICAPS zajmujemy się narzędziami niezbędnymi do rozwiązywania wcześniej wymienionych problemów, takich jak: brak know-how, środków oraz wspólnej polityki. Dostarczone przez nas narzędzia służą do **wspierania procesów osiągnięcia porozumienia między sektorem prywatnym a publicznym** w kwestii historyczno-społecznego oraz

edukacyjnego znaczenia parków historycznych i ich możliwości biznesowych. W ten sposób wspieramy organizacje publiczne i prywatne, zmiernając do lepszego zachowania dziedzictwa kulturowego oraz zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego. Stworzone przez nas 12 narzędzi wzbogaca wiedzę ich użytkowników. Narzędzia te obejmują następujące dokumenty: „Narzędzie wspomagające podejmowanie decyzji wraz ze wskazówkami odnośnie procesu samooceny oraz wykorzystania dziedzictwa kulturowego”, „Narzędzie - trasa edukacyjna”, a także „Ponadnarodowy e-podręcznik o narzędziach właściwych w komunikacji z osobami z niepełnosprawnościami w kulturowym terenie krajobrazowym”. W ten sposób zebraliśmy praktyczne informacje oraz opracowaliśmy narzędzia, które mogą służyć jako inspiracja dla wszystkich działających na rzecz wzbogacania parków o nowe, interesujące oraz edukacyjne treści. **Drugi pakiet roboczy** ma bowiem na celu upowszechnienie zagadnień związanych z parkami.

Ostatni, **trzeci pakiet roboczy** jest praktycznym zwieńczeniem wykonanej wcześniej pracy teoretycznej. Działania wokół ostatniego pakietu roboczego rozpoczęły się od stworzenia 8 lokalnych koncepcji rewitalizacji dla konkretnych, wybranych, historycznych obszarów oraz 8 szczegółowych planów technicznych wraz z opisami działań pilotażowych. Jak już podkreśliśmy na wstępie, głównym zadaniem projektu jest rewitalizacja 8 parków zamkowych, która ma zostać przeprowadzona do maja 2020 roku - trzeci pakiet roboczy jest ostatnią fazą projektu, w której wszystkie rezultaty naszej dotychczasowej pracy zostaną połączone w całość.

Wdrażając zdobytą i wytworzoną wcześniej wiedzę, przy zastosowaniu narzędzi oraz strategii z pierwszych dwóch pakietów dokonaliśmy rewitalizacji 8 różnych parków. W każdym przypadku korzystaliśmy z indywidualnie dopasowanej koncepcji. Prace

skupiały się na rekonstrukcji małych części wybranych parków. Uwzględniono przy tym informacje historyczne i aktualne. Stosując rozwiązania przewidziane w naszych koncepcjach, zwiększyliśmy walory parków, z których korzystają zainteresowani obywatele i organy administracji publicznej. Pokazaliśmy ponadto ich wartość jako **miejsc dostępnych dla wszystkich obywateli oraz ogółu społeczeństwa**, miejsc odpowiednich do odbywania spotkań, nawiązywania kontaktów, nauki oraz zabawy.

Motto projektu HICAPS: „Zaplanujmy. Zasadźmy. Zachowajmy!” nabiera głębszego znaczenia w kontekście trzech opisanych pakietów roboczych. „**Zaplanujmy**” nie oznacza bowiem wyłącznie teoretycznego podejścia do zagadnienia, ale szeroki proces badań, których wynikiem jest 8 lokalnych koncepcji rewitalizacji wybranych obszarów historycznych, **8 lokalnych planów działania, 12 narzędzi oraz 1 strategia ponadnarodowa**. Kolejność słów - po „Zaplanujmy” przychodzi czas na „Zasadźmy” - nie oznacza, że mamy na myśli jedynie drzewa, które otaczają nasze parki. Projekt dotyczy wszelkich praktycznych działań związanych z infrastrukturą, prac wykonanych przez nas w parkach oraz pomysłów, które przyświecały naszej pracy. Metaforyczne nasiona, które zasialiśmy, pokazują, że parki można traktować jako główne **zielone punkty każdego miasta, miejsca do nauki, zabawy i czerpania radości**. Mamy nadzieję, że nasze nasiona wypuszczą korzenie i rozplenią się po wszystkich 8 miejscach pilotażowych, ponieważ działamy na rzecz **zachowania (!) ważnej części europejskiego dziedzictwa kulturowego**, zwiększając wiedzę o wartości tych miejsc oraz pokazując sektorowi prywatnemu i publicznemu, jak zwiększyć możliwości zrównoważonego wykorzystania dziedzictwa kulturowego oraz związanych z tym zasobów. Zaplanowaliśmy, zasadziliśmy i mamy nadzieję, że też pomogliśmy zachować dusze naszych miast.

ROLA I ZNACZENIE OGRODÓW

Wartość i znaczenie konkretnych działań można oceniać, biorąc pod uwagę ich wkład w rozwój społeczeństwa. W tym kontekście sztuka ogrodowa nie stanowi wyjątku, gdyż ogród jest jedną z najwcześniejszych form kształtowania przestrzeni przez człowieka. Uprawa przydatnych roślin, mająca pierwotnie bardzo proste formy, została z czasem zastąpiona przez bardziej złożone aranżacje, które zaczęły wykraczać poza podstawowe cele związane z uprawą. Rozwój parków i ogrodów jest najbardziej widoczny na obszarach, na których działalność społeczna jest najsilniejsza. Złożone, wizualnie atrakcyjne aranżacje były symbolami statusu i stanowiły część rezydencji klas społecznie uprzywilejowanych. W ten sposób

cała sztuka ogrodowa, z nielicznymi wyjątkami, powstawała obok dworów, pałaców i zamków.

Parki historyczne stanowią ważną część naszego dziedzictwa. Są świadkami rozwoju oraz odzwierciedleniem wartości kultywowanych w konkretnym okresie historycznym. Potencjał dziedzictwa tkwiącego w budynkach, zamkach oraz pałacach jest obecnie dobrze wykorzystywany - przeznaczono je na siedziby różnych instytucji, muzeów czy bibliotek. Inaczej jest z potencjałem parków zamkowych, które zasadniczo są bezpośrednio powiązane z dziedzictwem budynków, ale często pozostają niewykorzystane.

Jako twórcy projektu HICAPS dostrzeżliśmy ten problem i jednocześnie rozpoznaliśmy ogromny potencjał tychże obiektów. Bardzo ważne jest, abyśmy otworzyli historyczne parki dla ludzi. Musimy je chronić, rozwijać, pokazywać ich historię oraz nadać im nową treść, co jednak wymaga odpowiedniego planowania i pozycjonowania. Aby udostępnić przestrzeń możliwie dużej liczbie osób, należy ją zaprojektować, szczególną uwagę zwracając na osoby z niepełnosprawnościami.

Przy dzisiejszym szybkim tempie życia, braku powierzchni zielonych w miastach i dużym zanieczyszczeniu powietrza każdy skrawek

przeźreni zielonej ma ogromne znaczenie, a ogólnie dostępne parki historyczne dają możliwość znacznej poprawy jakości naszego życia. Wiemy już, że parki miejskie odgrywają znaczącą rolę w przestrzeni, ponieważ powszechnie wiadomo, że dobrze zaprojektowane tereny zielone w otoczeniu miejskim przyczyniają się do lepszego samopoczucia i wyższej jakości życia. Odpowiednio zaprojektowane powierzchnie zielone pełnią istotną funkcję społeczną, psychologiczną, zdrowotną i ekonomiczną. Jednakże ogólnie dostępne parki historyczne niosą za sobą coś więcej - historię.

Zdjęcia 3: Park historyczny Turnišče, Słowenia

ROZWÓJ PARKÓW

Ze względu na cel parki można podzielić na dwie główne kategorie. Pierwszą stanowią parki publiczne, pierwotnie przeznaczone do użytku prywatnego, których właścicielami byli rządzący oraz arystokracja, a które dopiero później zostały otwarte dla ogółu jako powierzchnie zielone. Druga kategoria obejmuje parki publiczne, które powstały ze względu na zaistniałą w trakcie rozwoju miast przemysłowych w Europie (głównie w Anglii, Niemczech oraz Francji) oraz Ameryce Północnej potrzebę stworzenia powierzchni zielonych.

Prywatne ogrody i parki, które zostały otwarte dla wszystkich, zazwyczaj stawały się najpierw publicznymi promenadami. W 1649 roku do użytku publicznego, „na spacery dla przyjemności”, został otwarty Tiergarten w Berlinie. Tiergarten został założony jako prywatny teren łowiecki dla króla Fryderyka Wilhelma I. Ponieważ jednak król nie lubił polować, zdecydował, że park zostanie otwarty dla ogółu. Podobnymi przykładami są wszystkie parki zamkowe, które początkowo były przeznaczone wyłącznie dla rezydentów zamków i pałaców, a stopniowo - z różnych powodów - zostały udostępnione do użytku publicznego.

Wiodącą rolę w rozwoju nowych publicznych parków w krajach uprzemysłowionych odgrywała Anglia. Szybki rozwój miast z gęsto zaludnionymi osiedlami o złych warunkach higienicznych, wzrost populacji w miastach, nasilające się zanieczyszczenie... Wszystko to prowadziło do tworzenia publicznych parków, ponieważ uważano, że czystsze miasta przyczynią się do wzrostu produktywności w kontekście pracy. Na rozwój parków w Anglii wpływ miał też korzystny społeczno-polityczny status oraz tradycja stylu krajobrazowego, który stanowił dobrą podstawę do rozwoju nowego rodzaju parków. Chociaż już w XVII wieku ludzie mieli ograniczony dostęp do parków królewskich, takich jak Hyde Park w Londynie,

to pierwsze prawdziwe publiczne parki w Anglii powstały dopiero na początku XIX wieku. Pierwszym publicznym parkiem w pełnym znaczeniu tego słowa był otwarty w 1847 roku Birkenhead Park w Liverpoolu, który był dziełem Josepha Paxtona. Był to park stworzony dzięki funduszom publicznym, a co za tym idzie - ogólnie dostępny. Do dziś park ten jest w świetnym stanie i nadal spełnia swój cel.

W tym samym czasie co w Anglii, choć w mniejszym nasileniu pierwsze parki publiczne pojawiły się w Niemczech, gdzie były określane jako Volksgarten. Warto wspomnieć monachijski park Englischer Garten, który miał wielki wpływ na późniejszy rozwój miejskich powierzchni zielonych w całym kraju.

Trzecim ważnym terenem rozwoju parków miejskich jest Francja, a dokładniej Paryż, który za czasów Napoleona III został całkowicie przekształcony poprzez założenie szeregu parków, wydzielenie promenad oraz bulwarów. Utworzono w ten sposób system przestrczeni zielonych, którego celem było połączenie ze sobą różnych części miasta.

A jak obecnie przedstawia się sytuacja parków? W rozwoju sztuki ogrodowej nasze czasy zostaną zapamiętane przede wszystkim z powodu zakładania olbrzymich parków miejskich o wyraźnym wymiarze społecznym. Parki nie są już własnością uprzywilejowanych warstw społecznych, lecz dużej społeczności, która korzysta z nich w różnych celach - do relaksu, spotkań i rekreacji.

Parki i ogrody objęte działaniami projektu HICAPS są tylko wycinkiem tej złożonej i bogatej historii.

Zdjęcie 4: Park Padwa, Włochy

ROZWÓJ OGRODÓW NA PRZESTRZENI DZIEJÓW

Ogrody średniowieczne

Na terenie naszego kontynentu pierwsze ukształtowane ogrody pojawiły się w Europie Środkowej w X wieku. W tym okresie jedynie arystokracja oraz duchowieństwo mogli sobie pozwolić na posiadanie zaplanowanych, ładnie ukształtowanych ogrodów. Dlatego za murami klasztorów i zamków projektowano „ogrody otoczone murami”, dla których inspirację stanowiły idee zaczerpnięte ze starożytności, orientu czy myśli chrześcijańskiej. Także mnisi w klasztorach mieli własne ogrody, w których uprawiali warzywa, zioła oraz sadzili drzewa owocowe, natomiast w środku kompleksu klasztornego znajdował się ogród przeznaczony do kontemplacji - podzielony na cztery kwadraty z fontanną pośrodku. Tymczasem za murami zamków zakładano ogrody symbolizujące ogrody rajskie, mające zapewniać relaks i rozrywkę. Oprócz przydatnych roślin znajdowały się w nich również rośliny dekoracyjne. W takich ogrodach nie zabrakło też miejsca na różne przedmioty, które pozwalały na spędzanie tam czasu (ławki, treliże, pergole z roślin itd.).

Pod koniec średniowiecza nasilił się rozwój sztuki ogrodowej, przede wszystkim ze względu na wprowadzenie nowych (niekomercyjnych) oraz tworzenie zindywidualizowanych elementów. Wciąż jednak brakowało jednolitej struktury ogrodowej.

Zdjęcie 5: Ogród klasztorny przy gotyckiej katedrze w Utrechcie, Niderlandy

Zdjęcie 6: Ogród przy Bazylice Św. Wawrzyńca - Florencja, Włochy

Ogrody renesansowe

W okresie renesansu nastąpił dalszy rozwój sztuki ogrodowej, a elementy ogrodu zostały połączone w jedną strukturę. Sztuka ogrodowa przeżywała rozkwit we Włoszech i, jak sztuka renesansowa, ogólnie dążyła do osiągnięcia wspaniałości, inspirując się przy tym starożytnymi ideałami i naturą.

Ogrodów nie umieszczano już za murami. Zajmowały one duże obszary, składające się z licznych, często oddzielonych od siebie, wysokich parterów ogrodowych ułożonych w jednej osi i połączonych ze sobą schodami. Ogrody były często zakładane na zboczach, co zapewniało widok na otaczającą je okolicę i integrowało ją w ten sposób wizualnie z kompozycją ogrodu. Parter ogrodowy składał się z elementów geometrycznych, zazwyczaj ukształtowanej, zielonej roślinności, połączonej z roślinami kwitnącymi oraz wodą (fontannami, kaskadami, wodospadami). Częścią renesansowego ogrodu był park obsadzony drzewami, który stanowił przejście między surową geometrycznością ogrodu a organicznym porządkiem natury. Zawierał on również antyczne elementy, takie jak plastyczne i architektoniczne wykończenia z motywami mitycznymi. Ogród stał się miejscem eksploracji, odczuwania doznań oraz kontaktu z naturą.

Zdjęcie 7: Ogród Vila Farnese - Caprarola, Włochy

Zdjęcie 8: Ogród Vila Lante, Włochy

Ogrody barokowe

W czasach baroku ośrodek rozwoju sztuki ogrodowej przesunął się z Włoch do Francji, gdyż francuska monarchia absolutna miała największy wpływ na rozkwit tego okresu. W projektach ogrodów niezmienione pozostały geometryczne struktury ogrodu, geometrycznie ukształtowana roślinność oraz rzeźby ogrodowe inspirowane mitologią.

Główna oś ogrodu została wydłużona - można by rzec, że w nieskończoność - zgodnie z koncepcją nieskończonej dominacji króla Francji, symbolizującej geometryczną perfekcję kształtu świata. Podwyższony parter ogrodowy z zamkiem stanowił początek długiej osi ogrodu, która była przerywana kolejnymi, poprzecznymi parterami. Wszystkie te elementy starannie projektowano i porządkowano w celu osiągnięcia wrażenia nieskończoności.

Poprzez geometryzację przestrzeni oraz przycinanie drzew dopasowywano naturę do swoich potrzeb, a dzięki zastosowaniu elementów związanych z wodą tworzone dodatkowe wymiary przestrzeni: na każdym poziomie w dużych taflach wody odbijały się bogate elementy architektoniczne. Przycięte drzewa, rzeźby, fontanny oraz płynąca woda przelewająca się przez poszczególne partery kwiatowe tworzyły optyczną różnorodność.

Ogrody barokowe bardzo często były płaskie, rozciągnięte i ważniejsze od architektury pod kątem znaczenia i symboliki statusu. Były również miejscem, w którym organizowano wielkie przyjęcia z fajerwerkami oraz przedstawienia teatralne.

Zdjęcia 9-10: Ogród Vaux-le-Vicomte, Francja

Ogrody w stylu angielskim

Każdy nowy okres historyczny wiązał się ze zmianami, a często z niechęcią do wartości poprzedniej epoki. Społeczno-polityczne uwarunkowania w Anglii w XVIII wieku spowodowały powstanie stylu krajobrazowego, który odrzucał cechy charakterystyczne dla poprzednich stylów geometrycznych. Również romantyczne XVIII-wieczne obrazy oraz azjatyckie ogrody, o których pisali podróżnicy i kupcy, miały wpływ na rozwój tego stylu.

Nowy styl zamiast kompozycji geometrycznych oraz przyciętych od linijki drzew wprowadził organiczne formy. Zostały one zapożyczone z natury i symbolizowały wolność. Zakładano ogrody z pasterskim krajobrazem, w których powierzchnie z bujną trawą przeplatały się z kępami dzikich drzew, pomiędzy którymi znajdowały się organicznie ukształtowane, piaszczyste ścieżki. Również w tym okresie główną inspirację stanowiły czasy antyczne, w skutek czego w naturalnie ukształtowanych przestrzeniach umieszczano rzeźby i elementy architektoniczne inspirowane mitologią grecką i rzymską. Jeziora z mostkami i pomostami, a także pasące się w oddali owce podkreślały romantyczny charakter krajobrazu.

Pod koniec tego stulecia pojawił się styl ogrodniczy charakteryzujący się zastosowaniem dekoracyjnych roślin kwitnących oraz sadzeniem egzotycznej roślinności.

*Zdjęcie 11: Widok na Park Stourhead, Anglia
Zdjęcie 12: Most palladowy - Stowe Park, Anglia*

OBSZARY PILOTAŻOWE

Chorwacja

Obszar pilotażowy numer 1

PARK HISTORYCZNY W BEDEKOVČINIE

Zamek Gornja Bedekovčina to barokowa budowla w Bedekovčynie, w regionie Hrvatsko Zagorje. Jest usytuowany na szczycie wzniesienia górującego nad doliną rzeki Krapina. Zamek został zbudowany w 1750 roku, w stylu barokowym, przez Nikolę Bedekovicia.

Historyczny park wokół zamku Gornja Bedekovčina został założony w pierwszej połowie XIX wieku. W pobliżu zamku zachowała się klasyczna szklarnia, która jest jedynym przykładem takiego budynku w regionie Hrvatsko Zagorje. Obok szklarni znajdowały się dwa ogrody, w których uprawiano warzywa i kwiaty. Służyły one też jako szkółki drzewek. Obecnie właścicielem zamku jest placówka państwowa dla dziewcząt. Historyczny park podlega ochronie jako pomnik architektury ogrodniczej.

Rozwój parku historycznego można podzielić na trzy fazy. Nie zachowały się niestety żadne informacje na temat pierwszej fazy, obejmującej okres budowy zamku (połowa XVIII wieku), niemniej można przyjąć, że park najprawdopodobniej miał charakter barokowy. W drugiej fazie obszar zieleni zajmował 4,7 hektara i miał cechy parku krajobrazowego. Trzecia faza rozpoczęła się pod koniec XIX wieku wraz z kupnem zamku przez rodzinę Vranjanczy, która dokonała na tym terenie znacznych zmian. Wytoczono wtedy nową aleję prowadzącą od południowego wschodu do zamku, obsadzoną kasztanowcami pospolitymi (dzisiejszy podjazd).

Zamek Gornja Bedekovčina został wybrany jako obszar pilotażowy ze względu na jego historyczne znaczenie dla rozwoju miasta Bedekovčina oraz jego lokalizację. Obszar parku wokół zamku Gornja Bedekovčina znajduje się w pobliżu centrum Bedekovčiny, gdzie ulokowane są przedszkola, szkoła podstawowa i liceum, hala sportowa i stacja kolejowa, dochodzą tu też główne drogi, a w pobliżu leży jezioro Bedekovčina. Położenie obiektu sprawia, że jest on atrakcyjny zarówno dla miejscowych, jak i turystów. Projekt ma ich zachęcić, w szczególności młodzież i dzieci, do zainteresowania się historią i dziedzictwem kulturowym regionu.

Dzięki projektowi HICAPS ścieżka do zamku została odnowiona, zbudowano betonowe schody oraz wymurowano ścianki z klinkieru. Cegły klinkierowe symbolizują długą tradycję produkcji cegieł i dachówek w Bedekovčynie. Schody zostały natomiast zaprojektowane w taki sposób, aby również osoby z ograniczoną sprawnością ruchową mogły się łatwo dostać do zamku. Wzdłuż ścieżki ustawiono nowoczesne wyposażenie miejskie. Można tam znaleźć 10 stref wyposażonych w ławki, kosze na śmieci, lampy solarne oraz tablice informacyjne. Tablice informacyjne dostosowane są także do potrzeb osób niewidomych oraz niedowidzących; służą celom edukacyjnym. Ogródki kwiatowe przed i za zamkiem zostały odnowione. Na terenie parku zasadzono 10 nowych drzew - kasztanowce pospolite, lipy, graby, jesiony oraz klon. Obszar parku jest ogólnodostępny.

Dzięki realizacji projektu stworzono miejsce, w którym całe rodziny mogą spędzać czas wolny na świeżym powietrzu, co również jest jednym z celów projektu HICAPS. Przedmiotowy projekt przybliży ponadto zagadnienie dziedzictwa kulturowego wszystkim ludziom, niezależnie od istniejących pomiędzy nimi różnic.

Zdjęcia 13-16: Odnowione ścieżki
Historyczne parki dworskie | 17

OBSZARY PILOTAŻOWE

Chorwacja

Obszar pilotażowy numer 2

PARK HISTORYCZNY W VARAŽDINIE

Historyczna parkowa aleja spacerowa Josipa Juraja Strossmayera stanowi część historycznego kompleksu zwanego Starym Miastem, gdzie dziś znajduje się Muzeum Miejskie. Jest jednym z najważniejszych miejsc o walorach kulturowych i turystycznych w Varaždinie.

Zamek zwany Starym Miastem to unikalny zabytek, a otaczająca go aleja spacerowa jest ulubioną promenadą zarówno mieszkańców Varaždina, jak i odwiedzających miasto gości. Z tego miejsca korzystają uczniowie okolicznych szkół, nie tylko ze względu na jego znaczenie kulturowe, ale także w celu obserwacji zmieniającej się przyrody w różnych porach roku; ponadto młodzi ludzie obrali sobie ten obszar na miejsce spotkań. Ta piękna aleja spacerowa stanowi doskonałą scenografię dla wielu odbywających się w mieście imprez, na przykład Špancirfestu - słynnego festiwalu ulicznego, czy też obchodów adwentu.

Feudalna twierdza miasta Varaždin zwana Starym Miastem pojawia się w zapisach z 1181 roku jako centrum powiatu Varaždin (Comitatus Varasdiensis). Obecny wygląd twierdzy został ukształtowany między XIV a XIX wiekiem. W XVI wieku została ona przebudowana na renesansowy Wasserburg - zamek otoczony wysokimi bastionami i okopami wypełnionymi wodą. Na przestrzeni dziejów twierdza miała wielu właścicieli, którymi były głównie rodziny szlacheckie. Znacząca zmiana w historii zamku nastąpiła w 1925 roku, kiedy Stare Miasto stało się własnością miasta Varaždin, a aleja

spacerowa została otwarta dla zwiedzających. Również w 1925 roku, dla uczczenia milenijnej rocznicy Królestwa Chorwacji, na Starym Mieście otwarto Muzeum Miejskie Varaždin. Mimo że Stare Miasto jest dziedzictwem kulturowym osadzonym w samym sercu Varaždina, stało się nieodłączną częścią jego codziennego życia.

Dekorowanie alei spacerowej rozpoczęło się pod koniec XIX wieku i trwało do połowy XX wieku. Od 1948 roku teren ten zarządzany był przez firmę Parkovi d.d., która w 1951 roku zaprosiła słoweńskiego architekta krajobrazu Cirila Jeglicia, aby przeprojektował okolicę. W alei spacerowej przed Starym Miastem wprowadzono kilka poprawek; kolejne zmiany nastąpiły na wałach, a następnie posadzono 15 tysięcy roślin z myślą o przywróceniu ogrodowi renesansowego charakteru. Nowe plany opracował architekt krajobrazu Dragutin Kiš, lecz jego projekt niestety nie został zrealizowany. Obecny układ terenów zielonych wokół Starego Miasta jest wynikiem wcześniejszych nieplanowanych nasadzeń, koncepcji Jeglicia i spontanicznego rozrastania się roślinności w ciągu ostatnich 60 lat.

Dokumentacja dotycząca cech stylistycznych ogrodu Starego Miasta jest stosunkowo uboga - pozostało jedynie kilka starych map potwierdzających typową średniowieczną stylistykę tego miejsca. Mimo wszystko istnieje jednak potrzeba przywrócenia pierwotnego, renesansowego wyglądu ogrodu, aby pozostawał on w harmonii z renesansowym stylem zamku. W przyszłości nie będzie nasadzeń żadnych nowych drzew, zasadzone zostaną jedynie mniejsze rośliny. Z czasem wygląd średniowiecznego ogrodu zostanie przywrócony, a wraz z nim wróci historyczna atmosfera Starego Miasta i jego renesansowych murów obronnych.

Zdjęcia 17-20: Rozmieszczenie klombów, ścieżek spacerowych i kamiennych murów

OBSZARY PILOTAŻOWE

Włochy

Obszar pilotażowy numer 1 PARK HISTORYCZNY W FERRARZE

Gdy mówimy o Ferrarze, na myśl przychodzi jej mury! Są one znakiem rozpoznawczym miasta, jego filarem i jednym z najbardziej znanych symboli. Dziś są one czymś znacznie więcej niż tylko murami obronnymi, w którym to celu zostały zbudowane. Są uznawane i cenione na całym świecie jako dziedzictwo kulturowe, doceniane zarówno przez zwiedzających, jak i mieszkańców miasta. Spacer wzdłuż nich jest jedynym w swoim rodzaju doświadczeniem.

Spoglądając na centrum miasta przez liście drzew, można zobaczyć pobliskie zabytki, takie jak wieże zamku Este, Certosa i cmentarz żydowski. Jak żywe stają przed oczami „damy, rycerze, broń i miłość”, o których śpiewał Ariosto. Wzrok można także skierować dalej, wzdłuż zielonej linii brzegów rzeki Pad, poza obręb parku miejskiego Giorgio Bassani i otaczające miasto tereny wiejskie; można nawet poczuć powiew słonego powietrza z nad morza.

Dla wszystkich mieszkańców Ferrary mury są częścią codziennego życia. Mury miejskie jako pierwsze witają bowiem przybywających tu gości - to właśnie przez nie należy przejść, aby dotrzeć do starego miasta. Można też wybrać się na wycieczkę spacerem na całej ich 9-kilometrowej długości lub przebyć choćby część tego dystansu. Aby prześledzić ich długą i skomplikowaną historię, która na przestrzeni wieków zmieniała się w reakcji na wymogi militarne i środowiskowe, a także w poszukiwaniu rozrywki i piękna, wycieczkę tę można odbyć pieszo lub na rowerze - wystarczy kierować się rytmem dyktowanym przez wały, wieże i bramy.

Mury zostały starannie odrestaurowane pod koniec ubiegłego wieku, aby teraz w pełnej krasie cieszyć oko tych, którzy chcą tu być i je podziwiać. W 1988 roku rozpoczęto 10-letni projekt oparty na modelu zintegrowanej odbudowy urbanistyczno-środowiskowej, mającej na celu zachowanie - mierzącej 9200 metrów - jednej z najbardziej złożonych i kompletnych konstrukcji wojskowych we Włoszech oraz stworzenie dużego obszaru zielonego poza murami, po stronie północnej, między miastem a rzeką Pad, przekształcając 1000 hektarów terenów wiejskich, które niegdyś były terenami łowieckimi szlacheckiej rodziny Este, w obszar parkowy.

Zaangażowanie miasta Ferrara w projekt HICAPS jest zgodne z tą strategią. Dzięki niemu realne będzie stworzenie nowych możliwości dostępu i zwiedzania murów w sposób bardziej partycypacyjny i doświadczalny.

Dzięki projektowi pilotażowemu HICAPS park stał się obecnie prawdziwym projektem komercyjnym, który przyciągnął prywatnych inwestorów, jak również publiczne usługi turystyczne, łącząc w sobie wszystko, co typowe dla Ferrary - rowery, jedzenie, wino i sporty na świeżym powietrzu.

Zdjęcia 21-24: Mury Ferrary
Historyczne parki dworskie | 21

OBSZARY PILOTAŻOWE

Włochy, Bolonia

Obszar pilotażowy numer 2 HISTORYCZNY PARK VILLA GHIGI

Park Villa Ghigi jest jednym z najbardziej znanych, rozległych publicznych terenów zielonych Bolonii, umiejscowionym na pierwszych pagórkowatych stokach miasta. Stanowi najważniejszą część (30 hektarów) historycznej posiadłości, której początki sięgają XVII wieku, przez około 100 lat należącej do rodziny Ghigi. Jedną z jej najważniejszych postaci był Alessandro Ghigi (1895-1970), zoolog i przyrodnik, rektor Uniwersytetu w Bolonii i jeden z inicjatorów programu ochrony przyrody we Włoszech.

Park, częściowo podarowany, a częściowo zakupiony przez Gminę Bolonia po śmierci Ghigiego, został otwarty dla szerokiej społeczności w 1974 roku. Na początku kolejnego dziesięciolecia Gmina Bolonia, wraz z kilkoma stowarzyszeniami związanymi z Alessandrem Ghigim, zaproponowała utworzenie Centro Villa Ghigi, które w 2001 roku przekształcono w fundację. Od tego czasu park stał się dużym plenerowym laboratorium edukacji ekologicznej dla szkół miejskich i miejscem inicjatyw mieszkańców.

Po przejęciu bezpośredniej kontroli fundacja uruchomiła znaczący program mający na celu przywrócenie świetności, ale i rozszerzenie terenów zielonych w zakresie ochrony środowiska, odnowy i wzbogacenia dziedzictwa przyrodniczego, zarówno wiejskiego, jak i ozdobnego, zwiększenia bioróżnorodności, stworzenia nowych obszarów interesujących pod względem edukacyjnym, a także dbałości o usługi dla zwiedzających. W ostatnich latach program odnotował znaczący wzrost, również dzięki interwencjom przepro-

wadzonym w ramach projektu HICAPS (drewniana platforma pod monumentalnym cedrem himalajskim, nowe tablice informacyjne, ulotki i mapy itp.). W różnych punktach terenu dokonano nowych nasadzeń, tworząc rzędy nowych drzew, zagajniki i atrakcyjne dla odwiedzających park zakątki. Obecnie trwają prace nad nowymi interwencjami o podobnym zasięgu, które będą realizowane w najbliższych latach.

Zdjęcia 25-28: Budowa drewnianej platformy

OBSZARY PILOTAŻOWE

Polska, Województwo Kujawsko-Pomorskie

Obszar pilotażowy numer 1 PARK HISTORYCZNY W WIEŃCU

Zespół parkowo-pałacowy w Wieńcu jest jednym z 369 historycznych parków w województwie kujawsko-pomorskim i jednym z 4 parków bezpośrednio nadzorowanych przez władze regionalne. Ten 8-hektarowy park jest położony w centralnej Polsce, w pobliżu miasta Włocławek, w gminie Brześć Kujawski.

Ponieważ teren ten stał się niedostępny dla mieszkańców i turystów, zaistniała potrzeba kompleksowej rewitalizacji zabytkowego parku i odrestaurowania istniejących tam budynków. Działanie pilotażowe w ramach projektu HICAPS umożliwiło przygotowanie koncepcji rewitalizacji oraz trójwymiarowej wizualizacji przyszłego obiektu.

Kompleks w Wieńcu jest jedną z najbardziej okazałych lokacji tego typu, jakie istnieją jeszcze na Kujawach; zachowane zostały jego historyczne granice i układ przestrzenny. Oryginalna kompozycja parkowa jest wyraźnie widoczna w podstawowych elementach starego planu i co najważniejsze, cały kompleks zachowuje swój charakter rezydencji zbudowanej przez Kronenberga w drugiej połowie XIX wieku. Na terenie zespołu parkowo-pałacowego znajduje się obecnie nowy pałac, stary pałac, portiernia z bramą wjazdową oraz stary budynek techniczny.

W granicach zespołu parkowo-pałacowego w Wieńcu nie ma drzew uznanych za pomniki przyrody. Jednak z uwagi na fakt, że park został założony w połowie XIX wieku, rozmiary 64 drzew parkowych spełniają kryteria wymagane, aby takowy status im nadać. Więk-

szość z nich to okazy jesionu wyniosłego. Ponieważ populacja drzew parkowych w dużej mierze składa się z drzew pierwotnie posadzonych, cały stary drzewostan parku zasługuje na szczególną ochronę i status pomnika przyrody.

Mieszkańcy wsi Wieniec wykazują bardzo emocjonalny stosunek do parku i pałacu. Zdecydowana większość z nich czuje silne przywiązanie do tego miejsca - są więc bardzo zainteresowani sytuacją obiektu. Ich główne oczekiwania co do przyszłego wykorzystania tego miejsca skupiają się na dostępie do parku jako pożądanego obszaru wspólnego.

Zespół parkowo-pałacowy jest obecnie nieczynny, jednak w przyszłości ma stać się siedzibą Kujawskiego Centrum Muzycznego, prowadzonego przez Kujawsko-Pomorski Impresaryjny Teatr Muzyczny w Toruniu. Będzie on instytucją prowadzącą szereg projektów związanych z kulturą, z których część będzie realizowana dzięki współpracy z Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku.

Nowa koncepcja rewitalizacji parku nawiązuje do historycznych kompozycji roślinnych, unikalnych alejek i spektakularnej fontanny, usytuowanych pośrodku trawiastej równiny.

*Zdjęcie 29 (u góry po lewej): Wizualizacja nowej koncepcji w formacie 3D
Zdjęcia 30-31 (u dołu po prawej i zdjęcie po prawej): Stan obecny*

OBSZARY PILOTAŻOWE

Polska, Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.

Obszar pilotażowy numer 2

PARK HISTORYCZNY W ŁAŃCUCIE

Misją zamku w Łąncucie jest ochrona unikatowego dziedzictwa przeszłości, jakim jest cały zespół zamkowo-parkowy, przez zapewnienie bezpieczeństwa obiektom, pozyskiwanie funduszy i przeprowadzanie niezbędnych remontów i konserwacji. Jako działalność misyjną opiekuni tego obiektu traktują również edukację i uświadamianie społeczeństwa, dlatego - uwzględniając wyzwania współczesności - pragną przekazywać wiedzę o przeszłości przy pomocy nowoczesnych technik i nowoczesnego języka.

Park położony jest w centrum Łąncuta, 16 kilometrów na wschód od Rzeszowa, i umieszczony w krajobrazie miejskim, lecz z nawiązaniem do otaczającego go krajobrazu wiejskiego. Zamek został zbudowany w połowie XVII wieku jako rezydencja warowna; następnie był wielokrotnie przebudowywany. W 1944 roku został przejęty przez Ministerstwo Kultury i Sztuki wraz z parkiem, dziś mieści się w nim muzeum dostępne dla zwiedzających.

Motto zamku jako instytucji brzmi: „Muzeum Zamek w Łąncucie - u źródeł Europy bez granic”. Poprzez realizację celów strategicznych zamek i park mają zaistnieć na kulturalnej mapie Polski i Europy, nawiązując nie tylko do ich znakomitej przeszłości, uosabianej przez takie postaci jak Jan Potocki, autor „Rękopisu znalezionego w Saragossie”, ale przede wszystkim zapewniając odwiedzającym Muzeum Zamek w Łąncucie nowoczesną formę zwiedzania, wysoką jakość i pełniejsze wykorzystanie potencjału, jakie ma to miejsce.

Prace zaplanowane w ramach projektu HICAPS to:

- co najmniej 5 drogowskazów i minimum 2 tablice informacyjne dla zwiedzających, z opisami wyglądu parku z przeszłości i fotografiami;
- renowacja ogrodu w zakresie znajdującej się w nim roślinności, ścieżek, antycznej fontanny oraz nawadniania.

Wskutek prac rewitalizacyjnych przywrócony zostanie nie tylko historyczny układ i skład gatunkowy roślin, ale dzięki wykonaniu nowych nawierzchni dodatkowo poprawi się dostępność zamku i parku dla osób z niepełnosprawnościami. Odpowiednio przygotowane tablice informacyjne pozwolą osobom niewidomym i słabowidzącym zapoznać się z historią obiektu oraz charakterystycznymi elementami wnętrza ogrodu. Ponadto przedsięwzięcie zyska walor edukacyjny i przyrodniczy, zwiększając świadomość kształtowania się historycznych ogrodów i parków na przestrzeni dziejów. W tym konkretnym przypadku zwiedzający zapoznają się z elementami typowego polskiego wzornictwa epoki, czyli XX wieku. Należy przy tym pamiętać, że sztuka ogrodnicza jest częścią historycznej świadomości ludzkości. Połączenie zrewitalizowanego włoskiego ogrodu z architekturą dopełni dzieła i stanie się elementem dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Rewitalizacja włoskiego ogrodu odbędzie się na podstawie istniejącej i dostępnej autentycznej dokumentacji historycznej, co dodatkowo podkreśli jego wyjątkowy charakter i przeniesie zwiedzających do wspaniałych lat trzydziestych XX wieku.

Zdjęcia 32-35: Renowacja ogrodu włoskiego

OBSZARY PILOTAŻOWE

Słowenia

Obszar pilotażowy numer 1 PARK HISTORYCZNY TURNIŠČE

Programowa renowacja w parku zamkowym Turnišče obejmuje realizację ścieżki edukacyjnej o wysokich walorach przyrodniczych, które wynikają przede wszystkim z zachowania do dziś starych drzew (ze względu na ich urozmaiconą przeszłość).

W ramach nowej aranżacji drzewa, ze swą różnorodnością gatunkową, przedstawione zostaną zwiedzającym z pobliskich przedszkoli, szkół, okolicznym mieszkańcom oraz przybyłym w celach rekreacyjnych gościom jako właściciele zamku.

Zamek oraz park Turnišče tworzą tożsamość kulturową mieszkańców, którzy identyfikują się z tym miejscem, przychodząc do parku oraz na organizowane w nim wydarzenia. Mieszkańcy mają świadomość, że dziedzictwo kulturowe jest dla nich i następnych pokoleń wartością, źródłem informacji, które pomaga im zrozumieć ich historię i kulturę. Jego dodatkowym walorem jest możliwość wypoczynku wśród dziewiczej przyrody i odkrywanie interesujących miejsc.

Nad kompleksem unosi się jeszcze duch historii w postaci hodowli koni kłusaków i wyścigów z ich udziałem, z czego to miejsce niegdyś słynęło. Stadnina miała ogromne znaczenie dla rozwoju i hodowli kłusaków, zarówno w Słowenii, jak i na świecie. Pamięć po tym zachowała się w budynkach gospodarczych oraz koniach będących pod opieką szkoły biotechnicznej.

Parki są produktem wielowiekowej historii. Park zamkowy Turnišče można zrekonstruować na podstawie dostępnych starych materiałów, takich jak litografie, stare katastry i mapy, zdjęcia czy plany geodezyjne. Projekt parku barokowego zawiera jedynie kartograficzne przedstawienie terenu na Józefińskiej Mapie Wojskowej i Katastrze Franciszkańskim. Plan topograficzny z 1789 roku bardzo pomógł w określeniu założeń projektu. W literaturze ani w archiwach niestety nie odnaleziono jeszcze żadnych innych zapisów, planu nasadzeń ani planu zagospodarowania parku angielskiego.

Powierzchnia parku jest płaska, co wpłynęło na stworzenie w XVII wieku jednorodnego, symetrycznego projektu parku, z długą osią centralną po obu stronach zamku, zwieńczoną otwartym krajobrazem. W pierwszej połowie XIX wieku twórcy odeszli od struktury formalnej parku, przekształcając go na styl angielskiego krajobrazu, którego zarysy można znaleźć w tym miejscu nawet obecnie. Projekt dzisiejszego parku jest nieco prostszy - drzewa i krzewy, trawniki i ścieżki spacerowe rozplanowano niesymetrycznie, bez odniesienia do konkretnego układu. Granica między parkiem a lasem została usunięta w XIX wieku.

Park zamkowy Turnišče oferuje zwiedzającym plenerową przestrzeń parkową o szczególnych walorach. Ze względu na potrzeby społeczne i własnościowe miejsce to w swej historii przechodziło liczne zmiany - charakter przyrodniczy parku zmienił się na kulturowy, aby następnie z powrotem przeobrazić się w przestrzeń naturalną. Stare, duże, potężne drzewa o mnogości gatunkowej istnieją tu już od 200-300 lat. Bogata jest także różnorodność typów przestrzeni. Mieszkańcy zamku, częstokroć należący do różnych grup społecznych, spacerowali po parku całymi dniami, oddając się przy tym różnym przyjemnościom: spotkaniom towarzyskim, kontemplacji w samotności, spoglądaniu przez ogrodzenie, przesiadywaniu na nabrzeżu przy stawie czy

grupowym zabawom... Tutejsze piękne, monumentalne drzewa rosną w grupach, niektóre pojedynczo, jedno przy ogrodzeniu, inne na skraju parku nieopodal lasu i stawu, opowiadając nam historię o sobie, ucząc nas o tym, jak przyroda zmieniła się w czasie, jak zmienił ją człowiek i jak ona zmieniła jego.

Chcielibyśmy, aby zamek Turnišče wraz z parkiem stały się wizytówką miasta Ptuj, regionu Podravska i całej Słowenii. Zamek jest perłą wschodniej Słowenii, która współtworzy i kształtuje słoweńską przestrzeń kulturową i narodową. Stanowi wspaniałe miejsce do wypoczynku, ale też ma walory edukacyjne. Zapewnia jedyne w swoim rodzaju doświadczenia, które wywodzą się z tradycji lokalnego środowiska, prezentując je w nowoczesny sposób i przeplatając z kreatywnymi rozwiązaniami. Pragniemy, aby zamek wraz ze swoją ofertą wpisał się w program kulturowo-przyrodniczo-turystyczny, zarówno w kraju, jak i za granicą.

Zdjęcia 36-38: u góry po prawej - zdjęcie parku z lotu ptaka, po lewej u dołu - stan przed renowacją, po prawej u dołu - stan po renowacji

OBSZARY PILOTAŻOWE

Słowenia

Obszar pilotażowy numer 2

PARK HISTORYCZNY W VELENJE

Zamek Velenje wraz z otaczającymi go terenami jest ważnym elementem tożsamości Velenje i jedną z najbardziej znaczących atrakcji Doliny Šalek. Šaleška Droga zaprojektowana jest celowo jako oś między zamkiem Velenje a zamkiem Šalek. Jako zabytek kultury zamek Velenje ma szczególne walory estetyczne, kulturalne, naukowe i historyczne. Mają tu miejsce liczne wydarzenia kulturalne, przechowywane są tu zbiory Muzeum Velenje, a sam zamek jest rezydencją władzy Kunegundy.

Zamek Velenje został założony w XIII wieku przez panów Kunšperških. Położony jest na szczycie skalistego wzgórza i na przestrzeni wieków był wielokrotnie przebudowywany i ulepszany. Obecny, w większości renesansowy wygląd uzyskał w XVI wieku. Park zamkowy i jego okolice są częścią krajobrazu kulturowego, który od początku swego istnienia tworzył zamek Velenje. Rozwój tego krajobrazu można monitorować dzięki starym przedstawieniom kartograficznym. Zamek Velenje dostał status zabytku, natomiast park - nie; powierzchnie zielone znalazły się jedynie w obszarze oddziaływania ochrony zamku Velenje.

Pod koniec XIX wieku parter parku zamkowego został odrestaurowany jako wyraźnie nieużytkowa, świadomie zindywidualizowana estetycznie forma krajobrazu. Park charakteryzowała okrągła fontanna, różnorodne drzewa ozdobne, w większości nasadzone w nieformalnych układach, wąskich pasach przy nieortogonalnej,

pozornie przypadkowej geometrii, natomiast w bezpośrednim sąsiedztwie parku na wzgórzu zamkowym znajdował się sad.

Zamiarem twórców było założenie parku wzorowanego na angielskim ogrodzie krajobrazowym, co ze względu na zróżnicowany teren nie było łatwe. Posadowienie budowli na różnych poziomach wysokości osiągnięto przez oparcie fundamentów na kamiennych murkach. Połączenie z zamkiem uzyskano poprzez drewniany most biegnący nad dawną fosą zamkową. Z sadów i łąk park przeobraża się w okoliczne lasy i krajobraz wiejski. Utrzymanie wszystkich elementów parku nie było oczywiście proste - po kilku latach zrezygnowano z utrzymywania fontanny. Z czasem układ parku uległ zmianie. Na jego terenie utworzono okrągły parking, a część aranżacji tego miejsca została utracona.

W ramach projektu HICAPS odtworzono jedną część parku - zrekonstruowano ścieżki spacerowe, zbudowano nową fontannę, wyremontowano rabaty kwietne i zainstalowano nowe urządzenia miejskie (ogrodzenie, oświetlenie, ławki i kosze na śmieci). Zamieszczono również dwie dotykowe tablice informacyjne; przebudowano istniejące ściany nośne i zmodernizowano nowe ich odcinki, aby uzyskać zwartą linię ścian nośnych; usunięto wierzchołki murów oporowych i zainstalowano nowe ogrodzenie.

Odbudowę parku wykonano na podstawie fotografii-pocztówki z zamku Velenje z około 1900 roku. W najbliższych latach planowana jest rekonstrukcja dolnej części parku oraz podjazdu do zamku i wzgórza zamkowego.

Zdjęcia 39-42: zdjęcia u góry - stan przed renowacją, zdjęcia u dołu - stan po renowacji

TERENY ZIELONE W PRZESTRZENI MIEJSKIEJ

Tereny zielone są nieodzownym składnikiem miast. Nadają im ich specyficzny charakter, a jednocześnie pełnią bardzo zróżnicowane funkcje, które znacząco wpływają na jakość życia mieszkańców.

Drzewa jako podstawowe elementy terenów zielonych mają strukturalny i ekologiczny wpływ na jakość środowiska miejskiego. W przeszłości drzewa w miastach sadzono głównie ze względu na zapewnianie przez nie cienia, ale dziś odgrywają one ważną rolę ekologiczną, społeczną i przestrzenną. Przede wszystkim łagodzą one skutki zmian klimatycznych, poprawiają jakość powietrza, chronią zasoby wodne i stanowią siedlisko dla wielu gatunków zwierząt. Mają znaczący wpływ na obniżenie temperatury powietrza i gleby oraz podniesienie wilgotności powietrza. Co ciekawe, drzewa mogą obniżyć temperaturę powietrza w swoim bezpośrednim sąsiedztwie nawet o 5-15 stopni Celsjusza! Mają również istotny wpływ na samopoczucie mieszkańców miasta i innych użytkowników przestrzeni miejskiej.

Drzewa tworzą wokół siebie szczególny rodzaj środowiska, które zachęca do ruchu na otwartej przestrzeni. Naukowcy zwracają uwagę, że reakcja człowieka na obecność drzew jest wręcz atawistyczna - ludzie kojarzą drzewo z pozytywnym doświadczeniem, ze schronieniem i źródłem życia. Ma ono dla nich znaczenie symboliczne. Tereny zielone o charakterze krajobrazowym mają również wartość ekonomiczną, ponieważ ich bliskość wpływa na podniesienie cen nieruchomości. Są też dowody na to, że na terenach zielonych mniej jest przemocy i niższa przestępczość.

Drzewa pełnią również funkcję estetyczną, w istotny sposób przyczyniają się do zapewnienia prywatności, podkreślają walory lub zastaniają nieprzyjemne widoki, a także pomagają kierować ruchem pieszym i samochodowym. Kolejną ciekawostką jest to, że

Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) zaleca minimum 9 metrów kwadratowych przestrzeni zielonej, publicznej lub prywatnej na jednego mieszkańca dla zapewnienia zdrowego życia w mieście. Dla porównania Paryż zapewnia 2,15 metra kwadratowego na jednego mieszkańca, a Lublana - 104 metry kwadratowe. Oczywiście informacje te należy odpowiednio interpretować i dostosowywać do charakterystyki struktury miejskiej, niemniej są one wskaźnikiem stanu środowiska danego rejonu.

Zdjęcie 43: Park Olimpijski w Monachium, Niemcy

TYPOWE GATUNKI DRZEW

występujące w wybranych lokalizacjach

KASZTANOWIEC POSPOLITY

Aesculus hippocastanum

ROZMIAR | 25 (30) m wysokości, 15-20 (20) m szerokości
KWIATY | okres kwitnienia od maja do czerwca, białe lub czerwone stożkowate kwiatostany
OWOCE | zielone kolczaste z grubą skorupą, ciemnobrązowe duże nasiona
WYKORZYSTANIE | w medycynie (substancje lecznicze znajdują się w kwiatach, korze, owocach i liściach)

Zdjęcia 44-46: Kasztanowiec pospolity, kora i owoce

GRAB POSPOLITY

Carpinus betulus

ROZMIAR | 10-20 (25) m wysokości, 7-12 (15) m szerokości
KWIATY | okres kwitnienia od kwietnia do maja; osobne kwiaty męskie i żeńskie na tej samej roślinie - kwiat męski - żółty, żeński - zielony
OWOCE | twarde, suche orzechy, skrzydlate (3 cm)
WYKORZYSTANIE | bardzo twarde drewno, używane jako opał i do produkcji części instrumentów muzycznych

Zdjęcia 47-49: Grab pospolity, kora i liście

BUK ZWYCZAJNY

Fagus sylvatica

Zdjęcia 50-52: Buk pospolity, kora oraz liście

ROZMIAR | do 40 m wysokości i 25-30 m szerokości

KWIATY | czas kwitnienia wypada w maju, liczne męskie kwiaty znajdują się na długich szypułkach w kulistych skupiskach, kwiaty żeńskie występują po 2 w kwiatostanie

OWOCE | zawsze powstają 2 orzechy z jednym nasionem każdy (orzechy bukowe), w szczeciastej, poziomej lub pionowej łupinie

WYKORZYSTANIE | gatunki ważne z ekonomicznego punktu widzenia - drewno o wysokiej mocy grzewczej, nadające się również do wyrobu mebli

JESION WYNIOSŁY

Fraxinus excelsior

Zdjęcia 53-55: Jesion wyniosły, kora i liście

ROZMIAR | 20-35 (40) m wysokości, 20-25 (30) m szerokości

KWIATY | okres kwitnienia w kwietniu i maju przed wyrostem liści, jedno lub dwupiennie wiechy o długości 10 cm, w kolorach od żółtego do czerwono-zielonego

OWOCE | skrzydlate orzechy, wąskie i długie 2-4 cm, skupiające się w grona

WYKORZYSTANIE | drewno jest głównie wykorzystywane do produkcji narzędzi, mebli i parkietu, niektóre części drzewa są również wykorzystywane w medycynie

TYPOWE GATUNKI DRZEW

występujące w wybranych lokalizacjach

PLATAN KLONOLISTNY

Platanus x acerifolia

Zdjęcia 56-58: Platan klonolistny, kora i owoce

ROZMIAR | 20-30 m wysokości, 15-25 m szerokości

KWIATY | z liśćmi pojawiają się żółto-zielone kulki na długich zwisających szypułkach

OWOCE | kuliste, głównie występują w parach, rzadko w trójkach, 15-20 cm długości, zwisające grona, zazwyczaj pozostają na drzewie do następnej wiosny

WYKORZYSTANIE | pomaga troszczyć się o środowisko miejskie - odporny na mróz, drewno wykorzystywane jest do produkcji mebli

DĄB SZYPULKOWY

Quercus robur

Zdjęcia 59-61: Dąb szypulkowy, kora i owoce

ROZMIAR | 25-35 (40) m wysokości, 15-20 (25) m szerokości

KWIATY | żółto-zielone kotki, 2-4 cm długości, żeńskie kwiaty w kolcach na długich szypułkach

OWOCE | Żołędzie 2-3 cm, łodygi mają 5-12 cm długości

WYKORZYSTANIE | szeroki zakres zastosowań - w przemyśle meblowym, podłogowym

LIPA DROBNOLISTNA

Tilia cordata

Zdjęcia 62-64: Lipa drobnolistna, kora i liście

ROZMIAR | 18-20 (30) m wysokości, 12-15 (20) m szerokości

KWIATY | żółto-białe, w kwiatostanach przypominających baldachy składające się z 5-11 kwiatów, połączenie kwiatów z przylistkami, słodki zapach, okres kwitnienia od czerwca

OWOCE | orzechy w kształcie owalu lub kuliste z cienką skorupką

WYKORZYSTANIE | roślina miododajna stosowana w medycynie

WIĄŻ POLNY

Ulmus minor

Zdjęcia 65-67: Wiąz polny, kora i liście

ROZMIAR | 20-35 (40) m wysokości, 18-25 m szerokości

KWIATY | pojawiają się na długo przed liśćmi w okresie od marca do kwietnia, czerwono-brązowe kwiaty w małych skupiskach

OWOCE | od kształtu płaskiego do jajowatego, uskrzydłony owoc z orzechami o pojedynczych nasionach

WYKORZYSTANIE | drewno cenione w stolarstwie, używane do produkcji fornirow podłogowych, do budowania łodzi i mostów

TYPOWE GATUNKI DRZEW

występujące w wybranych lokalizacjach

CYPRYŚNIK BŁOTNY

Taxodium distichum

Zdjęcia 68-70: Cypryśnik błotny, kora i owoce

ROZMIAR | 30-40 (50) m wysokości, 8-10 (12) m szerokości

KWIATY | okres kwitnienia od marca do kwietnia; kwiaty męskie na końcach zeszłorocznych pędów

OWOCE | jajowate lub kuliste szyszki, 2-3 cm średnicy, dojrzałe owoce są w kolorze brązowym

WYKORZYSTANIE | w Europie jest szeroko rozpowszechniony jako drzewo ozdobne i ogólnie występujące w parkach

Zdjęcie 71: „Biblioteka pod chmurką” w Parku Tivoli - Lublana, Słowenia

PODSUMOWANIE

Założenia Projektu Historyczne Parki Dworskie, w skrócie HICAPS, skupiają się na dziedzictwie historycznych parków publicznych, na które składają się elementy dziedzictwa kulturowego oraz walory przyrodnicze znajdujących się w pobliżu zamków, dworów i willi. W przeszłości większość tych obiektów była bowiem otoczona pięknymi parkami krajobrazowymi.

Parki historyczne są częścią naszego dziedzictwa, ale niestety z powodu braku środków finansowych i wiedzy często są zaniedbywane i pozostawione na pastwę losu. Prawidłowo utrzymane mogą stać się jednak idealnym miejscem do różnego rodzaju aktywności - między innymi wypoczynku na świeżym powietrzu z dodatkiem zaznajamiania się z treściami edukacyjnymi. A nawet najmniejsza aktywność w znaczącym stopniu ożywia parki.

Parki historyczne odziedziczyliśmy po naszych poprzednikach, ale odpowiedzialność ponosimy za nie w teraźniejszości. Konieczne jest więc podniesienie świadomości odnośnie do wartości reprezentowanych przez tego rodzaju dziedzictwo, jego potencjału społecznego i rozwojowego, a także praw i obowiązków z nim związanych. Zachowanie tego dziedzictwa leży w interesie całego społeczeństwa a każdego człowieka indywidualnie, dlatego ważne jest, aby aktywnie włączać je do życia codziennego. Parki historyczne powinny być w związku z tym objęte odpowiednią ochroną. Musimy znaleźć równowagę pomiędzy zachowaniem i ochroną dziedzictwa z jednej strony a zrównoważonym rozwojem społeczno-gospodarczym z drugiej. Naszym celem jest zwiększenie świadomości i znaczenia parków przez projekt HICAPS, a tym samym przyczynienie się do zmian w tej sferze.

Poprzez działania, które podjęliśmy w ramach projektu HICAPS, chcieliśmy, aby to dobro publiczne stało się dostępne dla wszystkich, ze szczególnym uwzględnieniem osób niepełnosprawnych. Poprzez

różne działania w ramach projektu chcieliśmy jednocześnie zwiększyć świadomość właściwych instytucji i ogółu społeczeństwa na temat znaczenia rewitalizacji i ochrony tych obszarów.

Wybraliśmy podejście oddolne. Pragnąc zmienić opisaną sytuację i wierząc, że sukces możemy odnieść, tylko jeśli połączymy siły i wspólnie zabierzemy głos, zebraliśmy łącznie 10 partnerów z 4 krajów Europy Środkowej. Znaleźliśmy rozwiązania i opracowaliśmy narzędzia i strategię na poziomie ponadnarodowym. Błędem byłoby stwierdzenie, że w niektórych miejscach rozwiązania nie istnieją. Istnieją, ale naszym zdaniem rozwiązują one problemy częściowo i lokalnie. Dlatego też dokonaliśmy ich przeglądu i ulepszyliśmy istniejące rozwiązania. Wykorzystaliśmy całą naszą wiedzę i nowe ustalenia, aby przygotować i przeprowadzić działania pilotażowe w 8 lokalizacjach. Dzięki rewitalizacji 7 lokalizacji rozwinęliśmy przestrzeń publiczną, w której ludzie mogą spędzać wolny czas, odpocząć i posłuchać odgłosów natury oraz uciec od zgiełku dużego miasta.

Rewitalizacja historycznych parków musi być przedmiotem kompleksowych i przemyślanych działań planistycznych. Nie można jej przeprowadzić z dnia na dzień. Należy jednak pamiętać, że dokonując jedynie niewielkich interwencji, niewymagających dużego wkładu finansowego, park można ożywić i przybliżyć go zwiedzającym.

Zapraszamy jednocześnie do odwiedzenia strony internetowej projektu - <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/HICAPS.html> - na której dostępne są wszystkie wygenerowane podczas projektu podręczniki (w języku angielskim - oficjalnym języku projektu).

Zdjęcie 72: Park Dobrna, Słowenia

SUMMARY

“Parks and playgrounds are the soul of a city,” Marty Rubin once wrote, and we couldn’t agree more. In the past, parks not only served as a demonstration of city’s or state’s political or economic power, but as a gathering point for its citizens. These green oases provided peace, quiet, meditation, and escape from the busy streets of most urban areas throughout Europe. One could expect, as the rapid pace of urbanization in contemporary surroundings is taking bigger swings, the need for a bit of a greenery will grow exponentially. **The need is there.**

The concrete attempts to build on that need are rare. In some parts, due to the lack of capacities (including common policies, know-how, resources), parks are rapidly deteriorating. Our task, as the HICAPS project, is to stop that deterioration, and in that process, save the souls of our cities and preserve an important piece of Central Europe’s rich and diverse cultural heritage. In order to do so, we’ve gathered **10 partners from Central European states** of Croatia (Association “Petit Philosophy”; City of Varaždin; Municipality of Bedekovčina, Italy (Municipality of Ferrara; Villa Ghigi Foundation, Bologna), Poland (Kujawsko-Pomorskie Voivodeship; Rzeszow Regional Development Agency joint-stock company), and Slovenia (Municipality of Velenje; Scientific research centre Bistra Ptuj; University of Ljubljana, Faculty of Architecture). We’ve all come together under the umbrella of an **EU funding program called Interreg CE**, with the common goal - improving environmental management in urban areas and successfully using cultural heritage as a resource for local and regional development. Our project **HICAPS - Historical Castle Parks**, which started in June of 2017, aims at developing eight different concepts by May of 2020, on how to **revitalize eight different castle parks**. By building different interactive contents and by developing tools we are enriching park spaces and turning them into places for spending time in, socializing,

interacting, learning, and playing. Simply put, **the idea is to renovate the space for renovation of the community!** The challenge is there, and the common goals are set. The task that was placed ahead of us could be summarized using our motto - **“Plan. Plant. Preserve!”**

This motto of the HICAPS project can be described through three thematic work packages we developed. In **the first work package**, we have collected best transnational practices from the field. These best practices, together with technical, organizational and financial aspects of cultural areas management (with the proper analysis of national legislation and local regulations), are gathered into **the transnational strategy on evaluation of cultural heritage and potentials of historical parks**. By development of this strategy, which we offer to the local and regional authorities, we provide them with effective tools for planning and investment processes for parks. Together with that, as our objective is to revitalize eight different castle parks, we developed **eight local action plans** accordingly, in partner cities on cultural heritage and potentials of historical parks. By elaborating and adopting these concrete action plans, at the same time, we further develop and revitalize our historical heritage, fostering sustainable economic growth, and strengthening capacities of public and private sector for use of cultural heritage and resources.

In **the second work package** developed as a part of the HICAPS project, we deal with the tools necessary to tackle the common issues mentioned above, such as a lack of know-how, resources, and common policies. The tools we provide serve to **support consensus building processes among public and private sector** on the historical-social importance and educational with business opportunities which historical parks offer. By doing this, we provide support to public and private organizations for better balance between preservation of cultural heritage and sustainable socio-economic development.

Zdjęcie 73: Park Zvezdna, Słowenia

A total of twelve developed tools empower their users with valuable knowledge, and include documents such as *Decision support tool with guidelines for the process of self-evaluation and use of cultural heritage*; *Educational outdoor trail tool*, and *Transnational e-handbook on the most appropriate tools to address people with disabilities in cultural landscape*. Thus, we developed practical information and tools that can be an inspiration for everyone to bring some new, interesting and educational content to the parks. **The second work package** is there to bring all kinds of people to the parks, but also to bring parks closer to all the people!

Last, **third work package**, is a practical culmination of the theoretical work previously done. The efforts on the last work package started with developing eight local revitalization concepts for specifically identified historical areas, and eight detailed technical plans and pilot actions reports. As we stressed at the beginning, on how overall task of the project is to **revitalize eight different castle parks** by May of 2020, **the third work package** is the final phase of the project, in which all of our previous endeavors came together. Implementing previously gathered and developed knowledge, with our tools and strategies from the first two packages, we revitalized eight different parks, all with different concepts. On the **eight local pilot sites in Croatia, Italy, Poland, and Slovenia**, focusing on reconstruction of small parts inside of identified parks' area, and taking into consideration historical and new facts with solutions envisaged in our concepts, we improved parks' benefits for the citizens and public administrations involved. We demonstrated their value as places for socialization, interaction, learning, and playing, **accessible to all of its citizens and general public**.

The HICAPS' motto "Plan. Plant. Preserve!" through the perspective of the above described three working packages, represents something deeper. **Plan** doesn't just include a theoretical approach to the issues, but an extensive process of research which resulted in **eight local revitalization concepts for identified historical areas, eight local action plans, twelve tools, and one transnational strategy**. When we highlight the idea that after *plan* comes **plant**, we don't refer only to the trees that our parks are encircled with, but to all the infrastructural practical works that we did in our parks, and the ideas behind our work. The metaphorical seeds which we planted show that parks can be understood and used as **green key points of every city, as places for learning, playing, and enjoying**. Our seeds, we hope, will catch and spread their roots through **eight pilot sites** as we try to **preserve(!) important pieces of European cultural heritage**, raising the awareness of their value, and showing public and private sectors how to improve capacities for the sustainable use of cultural heritage and resources. We planned, we planted, and in the end, we hope, helped preserve the souls of our cities.

Zdjęcie 74: Aleja w Parku Tivoli - Lublana, Słowenia

HICAPS TOOLS

More about the project and outputs:

<https://www.interreg-central.eu/Content.Node/HICAPS.html>

USEFUL TOOLS FOR PARK REVITALISATION

TOOL 1

What can we do within legislative frame?

ANALYSIS OF NATIONAL LEGISLATION AND LOCAL REGULATIONS REGARDING HISTORICAL PARKS

This tool provides key regulations for historical parks on the EU/international level and national regulations for historical parks and gardens (national, regional and local levels) in Croatia, Italy, Poland, and Slovenia. It is a collection of case studies, identified problems and recommendations. Tool also explains the investment process (procedures, institutions involved, time frame, possible financing sources, etc.) of restoration or reconstruction of historical parks/gardens.

USEFUL TOOLS FOR PARK REVITALISATION

TOOL 2

What and how can we learn in our parks?

TRANSNATIONAL EDUCATIONAL OUTDOOR TRAIL TOOL

The Transnational Educational outdoor trail tool (EOTT) provides effective and easily implementable examples for creating educational outdoor trails for general and specific public. They are going to be tested in the pilot actions planned by the HICAPS project in 2019.

USEFUL TOOLS FOR PARK REVITALISATION

TOOL 3

How to open parks for everyone?

HANDBOOK ON LANDSCAPE ACCESSIBILITY FOR ALL

Handbook on landscape accessibility provides some key examples on how the different partners of the HICAPS project have been developing tools and models for improving accessibility of historical parks to people with special needs. Handbook also provides examples on increasing fruition in a broader sense to other categories of audiences, who are not currently used to visit these green areas. It also presents a collection of general technical information for main features and elements important to take into consideration when designing accessible outdoor areas.

USEFUL TOOLS FOR PARK REVITALISATION

TOOL 4

What can be taken from HICAPS project?

TRANSNATIONAL DECISION SUPPORT TOOL WITH GUIDELINES TO FOSTER/ADVANCE HISTORICAL PARKS PROTECTION

This document presents the current achievements of HICAPS. It provides the people interested in implementing the project's results and exploiting the potential of historical castle gardens in Central Europe with practical instruments. These instruments will guide them in the identification of the key elements to be considered when developing the strategy to preserve, revitalise and utilise the natural and cultural heritage present in historical parks. The Decision Support Tool is presented as an electronic publishing (ePub) document, to be more effective in different usages and take benefit of the direct links made available by the electronic version.

The knowledge developed by the HICAPS project has been organised in the following sections:
National legislation and local regulations regarding historical parks | Good practices in the HICAPS countries | Selections of the most appropriate locations | Socio-historical overview of historical parks | Accessibility conditions | Improving landscape accessibility Plant diversity and their value | Educational outdoor trail tools

USEFUL TOOLS FOR PARK REVITALISATION

TOOL 5

What other positive examples can we use?

GOOD PRACTICE ANALYZE REPORT

The report is a collection of existing good initiatives and projects practiced in different historical parks throughout Europe and realized within the last few years. It can serve as a support in preparation of revitalization concepts and implementation of future HICAPS pilot projects.

Collection of good practices in 5 thematic areas:

Accessibility to cultural and environmental heritage objects for people with disabilities:

11 good practices.

- Educational thematic trails dedicated to different target groups, IT and didactical based tools: 7 good practices.
- Innovative educational concepts for attracting schools, families, general public to cultural and environmental heritage objects: 14 good practices.
- 3D visualization models of historical objects for management, maintenance or educational purposes: 4 good practices.
- Public events or initiatives facilitating the management of the park, e.g. gardening, cleaning etc., involving citizens and greater public: 11 good practices.

USEFUL TOOLS FOR PARK REVITALISATION

1 STRATEGY

How to approach and evaluate cultural heritage?

TRANSNATIONAL STRATEGY

Transnational strategy of cultural heritage and potentials of historical parks focus on technical, organizational and financial aspects of cultural areas management and appoint organisations, bodies, stakeholders that must be included in revitalisation process. The document also include recommendations, results/knowledge about tool developed in previous project process and 8 local action plans.

Zdjęcie 75: Park Wieniec, Polska

ŹRÓDŁA I LITERATURA

1. Ogrin, D., 1993. Vrtna umetnost sveta. Ljubljana, Pudon: EWO, 400 str.
2. Ogrin, D., 2010. Krajinska arhitektura. Ljubljana, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, 324 str.
3. Šiftar, A., Maljevac, T., Simoneti, M., Bavcon, J., 2011. Mestno drevje. Botanični vrt, Oddelek za biologijo, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, 207 str.
4. Poles, R., 2018. Zgodovinski grajski parki, Park Velenjskega gradu

ŹRÓDŁA FOTOGRAFII

1. ZRS Bistra Ptuj. (2019). *Historical park Turnišče, Slovenia* [digital photography].
2. I feel Slovenia: Slovenia.info. Tarfila, A. (Photographer). (2019, 23. januar). *City park Murska Sobota, Slovenia* [digitalna fotografija]. Photo courtesy <https://www.slovenia.info/sl/mediateka/fotografija/park-v-murski-soboti-80069>
3. ZRS Bistra Ptuj. (2019). *Historical park Turnišče, Slovenia* [digital photography].
4. Mestrič, S. (Photographer). (2013). *Padova park, Italy* [digital photography].
5. Holland.com. (2019, 22. January). *Cloister garden by the gothic chatedral in Utrecht, Nederland* [digital photography]. Photo courtesy <https://www.holland.com/global/tourism/destinations/utrecht/pandhof-cathedral-towers-idyllic-garden.htm>
6. Chloe_in_the_moon. (2020, 22. January). *Garden next to Basilica of St. Lawrence, Florence, Italy* [digital photography]. Photo courtesy <http://www.chloeinthemoon.com/wp-content/uploads/2016/10/P1040906.jpg>
7. Flickr.com. Roberts, L. J. (Photographer). (2020, 21. January). *Garden of the Vila Farnese, Italy* [digital photography]. Photo courtesy <https://www.flickr.com/photos/jollyroberts/3008974666>
8. Comune di Viterbo. (2020, 21. January). *Garden of the Vila Lante, Italy* [digital photography]. Photo courtesy <https://visit.viterbo.it/villa-lante-e-il-suo-splendido-giardino/>
9. Château de Vaux-le-Vicomte. (2019, 11. December). *Garden of the Vaux-le-Vicomte, France* [digital photography]. Photo courtesy <https://media.vaux-le-vicomte.com/wp-content/uploads/2019/05/07102310/Perspective-globale-Bd.jpg>
10. Château de Vaux-le-Vicomte. (2019, 11. December). *Park Vaux-le-Vicomte* [digital photography]. Photo courtesy <https://twitter.com/ChateauVLV/status/1152226948577411072>
11. Wikipedia. (2019, 11. December). *The most distinctive view to Stourhead Park, England* [digital photography]. Photo courtesy https://en.wikipedia.org/wiki/Stourhead#/media/File:Stourhead_Bridge_A.jpg
12. Wikimedia. (2019, 11. December). *The palladium bridge, Stowe Park, England* [digital photography]. Photo courtesy https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2e/Stowe_Park_Palladian_bridge.jpg
- 13-16 Občina Bedekovčina. (2019). *Renovated paths and urban equipment* [digital photography].
- 17-20 Grad Varaždin. (2019). *Arrangement of flowerbeds, walking paths and stone walls* [digital photography].
- 21-24 Comune di Ferrara. (2019). *Ferrara walls* [digital photography].
- 25-28 Fondazione Villa Ghigi. (2019). *Construction of a wooden platform under the cedar* [digital photography].
- 29 Województwo Kujawsko-Pomorskie. (2019). *3D visualization of the new concept.*

- 30-31 Województwo Kujawsko-Pomorskie. (2019). *Current situation* [digital photography].
- 32-35 Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. (2019). *Renovation of the Italian garden* [digital photography].
- 36-38 ZRS Bistra Ptuj. (2019). *Top right - Aerial photo of the park, left and bottom right - Before and after renovation*[digital photography].
- 39-42 Mestna občina Velenje. (2019). *Top left - before renovation, bottom left and right - after renovation* [digital photography].
- 43 Mestrič, S. (Photographer). (2013). *Olympic Park Munich, Germany* [digital photography].
- 44 Greenleaf Nurseries. (2019, 21. november). *European horse-chestnut* [digital photography].
Photo courtesy <https://greenleafnurseries.co.nz/product/horse-chestnut/>
- 45 Wikimedia. (2019, 21. November). *Bark* [digital photography].
Photo courtesy https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aesculus_hippocastanum_bark_1.JPG
- 46 British Herbal Medical Association. (2019, 21. November). *Fruit* [digital photography].
Photo courtesy <https://bhma.info/index.php/indications/circulatory/horse-chestnut/>
- 47 Midland Horticulture. (2019, 21. November). *European hornbeam* [digital photography].
Photo courtesy <https://midlandhort.co.nz/product/carpinus-betulus/>
- 48 Wikimedia. (2019, 21. November). *Bark* [digital photography].
Photo courtesy https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Carpinus_betulus_trunk_01_by_Line1.jpg
- 49 Hedges Direct Ltd. (2019, 21. November). *Leaves* [digital photography].
Photo courtesy https://www.hedgesdirect.co.uk/acatalog/hornbeam_hedge.html
- 50 Urban Forest Ecosystems Institute. (2019, 21. November). *European beech* [digital photography].
Photo courtesy <https://selectree.calpoly.edu/tree-detail/fagus-sylvatica>
- 51 The Heritage. (2019, 21. November). *Bark* [digital photography].
Photo courtesy <https://treeheritage.co.uk/tree-of-the-week-part-7-the-common-beech/fagus-sylvatica-bark/>
- 52 Hedges Direct Ltd. (2019, 21. November). *Leaves* [digital photography].
Photo courtesy <https://www.hedgesdirect.co.uk/acatalog/beece-hedging-fagus-sylvatica.html>
- 53 Hyde, A. (Photographer). (2019, 22. November). *European ash* [digital photography].
Photo courtesy <https://alexhyde.photoshelter.com/image/I0000KQUjNBWLJcs>
- 54 Hyde, A. (Photographer). (2019, 22. November). *Bark* [digital photography].
Photo courtesy <https://alexhyde.photoshelter.com/image/I00005CSihLOTHvl>
- 55 Wikimedia. Porse, S. (Photographer). (2019, 22. November). *Leaves* [digital photography].
Photo courtesy <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fraxinus-excelsior-male-leaves.JPG>
- 56 Davis Landscape Architecture. (2019, 22. November). *London plane* [digital photography].
Photo courtesy <https://davisla.files.wordpress.com/2011/09/platanus-x-acerifolia-e1316694090688.jpg>
- 57 Reddit. (2019, 22. November). *Bark* [digital photography].
Photo courtesy https://www.reddit.com/r/marijuanaenthusiasts/comments/665ill/the_bark_on_a_platanus_x_acerifolia_tree/
- 58 A Tree and Shrub Reference by Heather Scott: These Are the Plants I Know (2019, 22. November). *Leaves* [digital photography].
Photo courtesy <https://plantmaterials.files.wordpress.com/2014/09/platanus-c397-hispanica.jpg>
- 59 Dave's Garden. (2019, 22. November). *European oak* [digital photography].
Photo courtesy <https://davesgarden.com/guides/pf/showimage/179463/>

- 60 123RF. Steve Estvanik (Photographer). (2019, 21. november). *Bark* [digital photography].
Photo courtesy https://www.123rf.com/photo_98357685_common-english-oak-quercus-robur-bark-the-seattle-arboretum-washington.html
- 61 First Nature. (2019, 22. November). *Leaves* [digital photography].
Photo courtesy <https://www.first-nature.com/trees/quercus-robur.php>
- 62 Future Forest. (2019, 22. November). *Small-leaved lime* [digital photography].
Photo courtesy <https://futureforests.ie/products/tilia-cordata>
- 63 Urban Forest Ecosystems Institute. (2019, 21. November). *Bark* [digital photography].
Photo courtesy <https://selectree.calpoly.edu/tree-detail/tilia-cordata-greenspire>
- 64 Gardeners' World.com. (2019, 21. November). *Leaves* [digital photography].
Photo courtesy <https://www.gardenersworld.com/plants/tilia-cordata/>
- 65 Wikipedia. (2019, 21. November). *Field elm* [digital photography].
Photo courtesy https://en.wikipedia.org/wiki/Ulmus_minor#/media/File:Blismes_elm_2007.jp
- 66 Wikimedia. (2019, 21. November). *Bark* [digital photography].
Photo courtesy https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1c/Ulmus_minor_Stapleford_bark.jpg
- 67 Pixy.org. Iser, E. (Photographer). (2019, 21. November). *Leaves* [digital photography].
Photo courtesy <https://pixy.org/src/27/279356.jpg>
- 68 Lake Forest College. (2019, 21. November). *Bald cypress* [digital photography].
Photo courtesy <https://www.lakeforest.edu/academics/programs/environmental/taxodium-distichum-bald-cypress-cupressaceae/>
- 69 Ebben Nurseries. (2019, 21. November). *Bark* [digital photography].
Photo courtesy <https://www.ebben.nl/en/treeebb/tadistic-taxodium-distichum/>
- 70 Monticello Shop. (2019, 21. November). *Leaves* [digital photography].
Photo courtesy <https://www.monticelloshop.org/bald-cypress-taxodium-distichum/>
- 71 I feel Slovenia: Slovenia.info. Tarfila, A. (Photographer). (2019, 23. January). *The library under the canopy at Tivoli Park, Ljubljana, Slovenia* [digital photography].
Photo courtesy <https://www.slovenia.info/sl/mediateka/fotografija/knjiznica-pod-krosnjami-v-parku-tivoli-78002>
- 72 I feel Slovenia: Slovenia.info. Dubokovič, D. (Photographer). (2019, 23. January). *Park Dobrna, Slovenia* [digital photography].
Photo courtesy <https://www.slovenia.info/sl/mediateka/fotografija/terme-dobrna-naravno-zdravilisce-5291>
- 73 I feel Slovenia: Slovenia.info. Tarfila, A. (Photographer). (2019, 23. January). *Park Zvezda, Ljubljana, Slovenia* [digital photography].
Photo courtesy <https://www.slovenia.info/sl/mediateka/fotografija/poletje-v-parku-zvezda-na-kongresnem-trgu-78005>
- 74 I feel Slovenia: Slovenia.info. Dubokovič, D. (Photographer). (2019, 23. January). *An avenue in Tivoli park, Ljubljana, Slovenia* [digital photography].
Photo courtesy <https://www.slovenia.info/sl/mediateka/fotografija/ljubljana-v-jeseni-74162>
- 75 Województwo Kujawsko-Pomorskie. (2019). *Park Wieniec, Poland* [digital photography].

KONTAKTY

CHORWACJA

Općina Bedekovčina
Trg Ante Starčevića 4
49221 Bedekovčina
info@bedekovcina.hr
www.bedekovcina.hr

Grad Varaždin

Trg kralja Tomislava 1
42000 Varazdin
gospodarstvo@varazdin.hr
www.varazdin.hr

Udruga za poticanje neformalnog obrazovanja, kritičkog mišljenja i filozofije u praksi "Mala filozofija"

Andrije Hebranga 10e
23000 Zadar
communitypetitphilosophy@gmail.com

WŁOCHY

Comune di Ferrara
Piazza del Municipio 2
44121 Ferrara
mt.pinna@comune.fe.it
www.comune.fe.it

Fondazione Villa Ghigi

Via San Mamolo 105
40236 Bologna
info@fondazionevillaghigi.it
www.fondazionevillaghigi.it

POLSKA

Rzeszowska Agencja
Rozwoju Regionalnego S.A.
ul. Szopena 51
35-959 Rzeszów
jwojciechowska@rarr.rzeszow.pl
www.rarr.rzeszow.pl

Województwo Kujawsko-Pomorskie

Plac Teatralny 2
87-100 Toruń
r.modrzewski@kujawsko-pomorskie.pl
www.kujawsko-pomorskie.pl

SŁOWENIA

Mestna občina Velenje
Titov trg 1
3320 Velenje
hicaps@velenje.si
www.velenje.si

Znanstveno-raziskovalno središče Bistra Ptuj

Slovenski trg 6
2250 Ptuj
mirjana.nenad@bistra.si
www.bistra.si

Univerza v Ljubljani

Fakulteta za arhitekturo
Zoisova 12
1000 Ljubljana
maja.bevc@fa.uni-lj.si
www.fa.uni-lj.si

FONDAZIONE
VILLA GHIGI

VARAZDIN

RARR
RZESZOWSKA AGENCJA
ROZWOJU REGIONALNEGO

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za arhitekturo

